

На нашу думку, враховуючи сучасні визначення спеціальних мотивів «боягузтво» та «легкодухність», суб'єктивна сторона добровільної здачі в полон через боягузтво або легкодухність може мати місце й у формі непрямого умислу – особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності), передбачала його суспільно небезпечні наслідки і хоча не бажала, але свідомо припускала їх настання.

Також, на нашу думку, не можна погодитись з висловлюванням про те, що обидві ознаки переплітаються та взаємно доповнюють одна одну. По суті «боягузтво» та «легкодухність» є синонімами. Виходячи із сучасних визначень боягузтво – пряма протилежність *смівливості та мужності*, а легкодухність – це відсутність чи брак *смівливості, мужності*. Таким чином, для визначення спеціального мотиву достатньо й одного із запропонованих термінів, а викладення двох термінів «боягузтво», «легкодухність» через сполучник «або» загромаджує правову конструкцію та є недоцільним.

Література:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р., зі змін та доп. станом на 10.11.2015 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №25–26. – с. 131–229.
2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uazakon.ru/ukr/kku/24/default.htm>. – Назва з екрана.
3. Современный толковый словарь русского языка под ред. Ефремовой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova>. – Назва з екрана.

Павликівський Віталій Іванович

СТАНДАРТИ СВОБОДИ СЛОВА ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ (КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Статтею 34 Конституції України кожній людині гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. Конституційно закріплена свобода слова, відсутність цензури дають можливість журналістам всебічно висвітлювати важливі події та явища,

впливати на політичні, соціальні та економічні процеси, що відбуваються в державі. Однак, свобода слова у засобах масової інформації не означає вседозволеність та безвідповідальність. Адже ЗМІ не тільки виконують функції соціальної комунікації, інформування, але й виховують, впливають на формування цінностей. Завдання ЗМІ полягає в інформуванні аудиторії про все те, що викликає громадський інтерес у соціумі. Європейський Суд з прав людини неодноразово наголошував, що журналісти не зобов'язані доводити істинність та правдивість своїх оціночних суджень, що представники влади будь-якого рангу повинні цілком нормально сприймати критичні виступи преси на свою адресу, вони повинні бути більш відкритими щодо критики ЗМІ, аніж інші пересічні громадяни, що не можна забороняти друкувати інформацію, яка вже була оголошена чи надрукована, навіть якщо вона порушує національну безпеку, що право на інформацію має пріоритет над правом збереження таємниці судочинства, що журналіст має право не розкривати джерела своєї інформації, що людина має право отримувати будь-яку інформацію, яку їй хочуть повідомити, що расистські та нацистські висловлювання, що ображають релігійні почуття людей, перебувають під захистом статті 10 [1, с. 139]. Однак, передбачені ст. 34 Конституції права не мають абсолютного характеру. При їх здійсненні необхідно враховувати загальнолюдські, державні інтереси, інтереси окремих громадян. Саме для забезпечення прав та свобод інших людей, потреб суспільства і держави в цілому встановлюються певні межі здійснення цих прав. Ці обмеження не повинні бути надмірними, такими що не відповідають суспільному інтересу, який з їхньою допомогою захищається. В більшості випадків такі обмеження встановлюються законом та спрямовані на попередження зловживання громадянами своїми правами.

Сучасна Україна переживає складні часи – анексія частини території, воєнні дії на Донбасі, політична криза. Всі ці події викликають жвавий інтерес в суспільстві, впливають на діяльність органів державної влади, що, в свою чергу, викликає посилений інтерес і зацікавленість з боку представників засобів масової інформації. Стрічка новин українських ЗМІ переповнена інформацією з місць збройного конфлікту, повідомленнями про кількість жертв, розмірах шкоди, заподіяних внаслідок воєнних дій. Частина інформації замовчується, інша приховується представниками влади, посиленнями на воєнну або службову таємницю. В цих умовах актуальним залишається питання законності, правомірності та доцільності розповсюдження певного виду інформації, межі правові та мораль-

ні, за які журналіст не повинен виходити при висвітленні воєнних дій, жертв збройного конфлікту. Наприклад, нещодавно, Інформаційна група Центральної телерадіостудії Міністерства оборони України у м. Львів підготувала відеоролик про те, яких правил варто дотримуватися під час публікації інформації про хід антитерористичної операції на сході України. Військові експерти розповіли, які проблеми можуть виникнути в армії через необдумані повідомлення у пресі та соцмережах. Нагадали також, про що саме та чому не можна розповідати за жодних обставин. Йдеться, наприклад, про такі дані як рух військ та місця їхньої дислокації, інформація про особовий склад, інформація про військову техніку та її кількість, власні назви військових підрозділів [2]. В таких випадках завжди постає питання стандартів діяльності ЗМІ у висвітленні подій воєнного конфлікту та відповідальності журналіста за незаконне розповсюдження певної інформації.

Україна, проголосивши свободу слова та ратифікувавши міжнародні акти з прав людини, підтвердила європейський вибір щодо обмежень свободи слова. Так, Конституція України, закони України «Про інформацію» та «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» повністю відтворюють положення Європейської конвенції стосовно можливості обмеження свободи слова. Право на інформацію може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя. Законодавство України встановлює не тільки гарантії забезпечення свободи слова та доступу до інформації, але й передбачає дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність за зловживання зазначеними правами.

Проаналізоване чинне кримінальне законодавство України на наявність кримінально-правових заборон або обмежень журналістської діяльності під час висвітлення воєнних конфліктів виявило значну кількість кримінально-правових обмежень свободи слова. Умовно їх можна поділити на дві групи. Перша група таких обмежень, стосується інформації з обмеженим доступом. Так, відповідальність за незаконне збирання, зберігання, отримання, розповсюдження певного виду інформації передбачена наступними статтями кримінального законодавства: ст. 111 КК «Державна зрада у формі шпигунства»; ст. 114 КК «Шпигунство»; ст. 328

КК «Розголошення державної таємниці»; ст. 330 КК «Передача або збирання відомостей, що становлять службу інформацію, зібрану у процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності, у сфері оборони країни»; ст. 422 КК «Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості».

Слід зазначити, що дані обмеження стосуються не лише діяльності ЗМІ, але й будь-яких інших учасників інформаційних відносин, а в окремих випадках тільки спеціальних суб'єктів, службових осіб або осіб, які мають доступ до певної інформації.

Другу групу кримінально-правових заборон складають норми, пов'язані з закликами (схилинням) до вчинення суспільно небезпечних дій, що створюють загрозу територіальній цілісності, громадській безпеці, здоров'ю населення або повідомлення (розповсюдження) інформації про такі дії. Зокрема це, ч. 2 ст. 109 КК «Публічні заклики до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або до захоплення державної влади, а також розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення таких дій»; ч. 1 ст. 110 КК «Публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликом до дій з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку, встановленого Конституцією України»; ст. 258–2 КК «Публічні заклики до вчинення терористичного акту»; ст. 259 «Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності»; ст. 295 КК «Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку»; ст. 436 КК «Пропаганда війни», ст. 442 КК «Геноцид».

Проаналізувавши зазначені кримінально-правові заборони свободи слова можна стверджувати, що в цілому вони відповідають тим зобов'язанням, які бере на себе Україна у сфері вільного доступу громадян до інформації і стосується питань національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і неупередженості суду.

Література:

1. Приступенко Т. О. ЗМІ та влада: право на інформацію/ Т. О. Приступенко //Культура народів Причорномор'я: научний журнал/ Крымский научный центр

Национальной академии наук и Министерства образования и наук Украины (Симферополь), Таврический национальный университет им. В. И. Вернадского (Симферополь), Межвузовский Центр «Крым» (Симферополь). – Симферополь: Межвузовский Центр «Крым». – 2007. – № 101. – С. 134–142.

2. Військові пояснили журналістам та блогерам, як не варто повідомляти про АТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/journalisticstandards/45227-viyskovi-poyasnili-jurnalistam-ta-bloggeram-yak-ne-var-to-povidomlyati-pro-ato.html> – Заг. з екр.

Подільчак Ольга Миколаївна

ПОНЯТТЯ ОСОБИ ВОЄННОГО ЗЛОЧИНЦЯ, ВІЙСЬКОВИХ ТА ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Актуальність обраної теми обумовлена визнанням Верховною Радою України юрисдикції Міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності та воєнних злочинів вищими посадовими особами РФ та керівниками терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР», які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян» [1]. Кабінету Міністрів України та Генеральній прокуратурі України запропоновано зібрати необхідні матеріали та належну доказову базу для звернення до Міжнародного кримінального суду (далі МКС) відповідно до п. 3 ст. 12 Римського статуту МКС.

Термін «воєнний злочин» (war crime) вперше визначено у 1945 році у п. б ст. 6 Статуту Міжнародного військового трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців європейських країн осі в Нюрнберзі [2]. Сучасні міжнародно-правові акти, зокрема Римський статут МКС визначають воєнні злочини (ст. 8) у такому обсязі: а) серйозні порушення Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, а саме одну з таких діянь проти осіб або майна, що охороняються згідно з положеннями відповідної Женевської конвенції: і) умисне вбивство; ii) тортури або нелюдське поводження, включаючи біологічні експерименти; iii) умисне заподіяння сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень або шкоди здоров'ю; iv) незаконне, безглузде і великомасштабне знищення і привласнення майна, не викликане військовою необхідністю; v) примус військовополоненого або іншої охоронюваної особи до служби в збройних силах ворожої держави; vi) умисне позбавлення військо-